

ประชาธิปไตยตามหลักธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาส ภิกขุ
DEMOCRACY IN THE DHAMMIC SOCIALISM PRINCIPLES OF
BUDDHADASA BHIKKHU

¹เสกศักดิ์ อยู่ดี, ²สุธีญา พรหมมาก และ ³และทวนธง ครุฑจ๋อน
¹Seksak Yoodee, ²Suteeya Prommak, and ³Thuanthong Krutchon

มหาวิทยาลัยทักษิณ, ประเทศไทย

Thaksin University, Thailand

¹seksak.y@tsu.ac.th

Received: October 29, 2024; **Revised:** November 25, 2024; **Accepted:** January 31, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์แนวคิดประชาธิปไตยตามหลักธัมมิกสังคมนิยมที่พุทธทาสภิกขุได้นำเสนอให้เห็นว่า การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยที่แท้จริงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมะ เพื่อให้เกิดสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและความเป็นธรรมต่อสังคมส่วนรวม รวมทั้ง “ธัมมิกสังคมนิยม” ซึ่งเน้นความสำคัญของการเห็นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ใช่การยึดติดกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล แนวทางนี้ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่สมาชิกมีความเอื้อเฟื้อและสนับสนุนกัน สร้างความสงบสุขและคุณธรรมให้เป็นรากฐานของชีวิตร่วมกัน การผสมผสานแนวคิดธัมมิกสังคมนิยมกับประชาธิปไตยจะช่วยให้สังคมได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านสิทธิเสรีภาพ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในทางสังคม พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ เชิงเคารพซึ่งกันและกันในหมู่พลเมือง แนวคิด “ธัมมิก” ตามมุมมองของพุทธทาสหมายถึงการน้อมนำธรรมะมาเป็นรากฐานในการสร้างระบบการปกครองที่เป็นธรรม เพื่อให้สังคมเดินหน้าไปในทิศทางที่ถูกต้องและลดความขัดแย้ง แนวคิดนี้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมแก่พลเมือง พร้อมสร้างความพร้อมในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ลดการเกิดข้อ

¹อาจารย์, วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

²อาจารย์, วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิทยาลัยการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

ขัดแย้งภายในสังคมโดยเน้นการเคารพและการทำหน้าที่พลเมืองที่ดี การใช้ธรรมะเป็นรากฐานของประชาธิปไตยยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและปฏิสัมพันธ์เชิงบวกในสังคมที่มีความแตกต่างอย่างหลากหลาย พุทธทาสภิกขุยังชี้ให้เห็นว่า ประชาธิปไตยไม่เพียงแต่สร้างสิทธิเสรีภาพในระดับปัจเจกบุคคล แต่ยังนำไปสู่สังคมที่เป็นปึกแผ่น มั่นคง และเจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย, พุทธทาสภิกขุ, หลักธัมมิกสังคมนิยม

Abstract

This article focuses on analyzing the concept of democracy based on the principles of Dhammic Socialism as proposed by Buddhadasa Bhikkhu. It highlights that a truly democratic governance should be grounded in Dhamma (moral principles) to achieve a balance between individual freedom and justice for the broader society. Buddhadasa Bhikkhu introduced "Dhammic Socialism," emphasizing the importance of prioritizing collective well-being over personal gain. This approach encourages a society where members are compassionate and supportive of one another, fostering peace and virtue as foundational elements of communal life. Integrating Dhammic Socialism with democracy promotes societal support for both individual rights and social order, as well as mutual respect among citizens. In Buddhadasa's view, "Dhammic" means embedding Dhamma as a foundation for creating a fair governance system that steers society in a morally sound direction and reduces conflict. This idea emphasizes fostering morality and ethics among citizens while preparing them to live together peacefully, thus minimizing societal conflicts through mutual respect and civic responsibility. The incorporation of Dhamma as a foundation of democracy further strengthens unity and positive interactions within a diverse society. Buddhadasa Bhikkhu pointed out that this type of democracy not only secures individual freedom but also leads to a society that is unified, stable, and enduring.

Keywords: Democracy, Buddhadasa Bhikkhu, Dhammic Socialism

บทนำ

สังคมมนุษย์เป็นพื้นที่ของความหลากหลาย ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในด้านความเชื่อ แนวคิด อุปนิสัย และวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันจึงต้องอาศัยการปกครองที่เหมาะสมเพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างสงบเรียบร้อย เป็นธรรม และสมาชิกในสังคมสามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณค่า อย่างไรก็ตาม หากสังคมที่มีความหลากหลาย ขาดการปกครองที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนทุกกลุ่ม อาจทำให้เกิดความสับสนวุ่นวายและการแย่งชิงผลประโยชน์อย่างต่อเนื่อง การมีระบบการปกครองที่มีเสถียรภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สังคมมีความมั่นคงและพัฒนาไปอย่างราบรื่นในทิศทางที่ยั่งยืนการปกครองที่มีประสิทธิภาพจะเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างเสถียรภาพทางสังคมและนำพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

ในอดีต ระบบการปกครองมักเกี่ยวข้องกับศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจและยังเป็นกรอบแนวทางที่ช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองรัฐและศาสนาต่างเกื้อกูลกันเพื่อสนับสนุนให้เกิดความยอมรับในผู้นำจากประชาชนศาสนาได้กลายเป็นที่มาของหลักการในการตัดสินใจและการดำเนินนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมที่มีความสำคัญต่อการปกครอง (พระอุดมปัญญาภรณ์, 2565) แต่ในปัจจุบัน แม้บทบาทของศาสนาในระบบการปกครอง บางสังคมจะลดลง การนำหลักธรรมะเข้ามาปรับใช้ในกระบวนการทางการเมืองยังคงมีความสำคัญต่อการสร้างความยุติธรรมและการยอมรับที่แท้จริง

การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในระบอบประชาธิปไตยถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ระบบการปกครองมีความเข้มแข็งอย่างแท้จริง พลเมืองในสังคมประชาธิปไตยควรมีสำนึกที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตน โดยนอกจากจะมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกแล้ว ยังต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เช่น การเลือกตั้ง ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่พลเมืองสามารถมีอิทธิพลต่อทิศทางของการปกครอง นอกจากนี้ พลเมืองยังต้องมีความรู้และความเข้าใจในหลักกฎหมาย รวมถึงหลักนิติธรรมที่เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตในสังคม มีความรับผิดชอบต่อสาธารณสมบัติและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดขึ้น การมีคุณสมบัติเหล่านี้จะช่วยให้สังคมมีพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและร่วมกันรักษาความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรมในสังคม (ลิขิต อีร์เวคิน, 2553)

ประชาธิปไตยที่มีคุณภาพควรมีธรรมะเป็นหลักสำคัญในการกำกับทิศทางของประเทศเพื่อไม่ให้เกิดการตัดสินใจของประชาชนหรือผู้ปกครองขึ้นอยู่กับเสียงข้างมากที่อาจขาดความยั้งคิดและคุณธรรม การปกครองโดยยึดหลักธรรมะจะช่วยสร้างสังคมที่มีความสุขและลดความขัดแย้งที่อาจเกิดจากผลประโยชน์ส่วนตัว (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2550) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการ

รวมกันระหว่างการเมืองและธรรมะ โดยในอดีตการเมืองและศาสนาเคยเป็นแนวทางเดียวกันในการกำหนดทิศทางของประเทศ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความพยายามที่จะแยกการเมืองออกจากธรรมะกลับนำไปสู่วิกฤติในสังคม และทำให้เกิด การขาดคุณธรรมในการตัดสินใจทางการเมือง การที่ธรรมะถูกแยกออกจากกระบวนการทางการเมือง ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและการใช้ระบบปกครองเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน เช่น ระบบทุนนิยมที่อาจนำไปสู่การทำลายสิ่งแวดล้อมหรือการ กดขี่สังคม การหวนกลับมาใช้หลักธรรมะในการดำเนินนโยบายจึงเป็นแนวทางที่จะช่วยให้สังคมกลับคืนสู่ความสงบสุข

แนวทางการปกครองที่ใช้หลักธรรมะนี้ยังช่วยให้การตัดสินใจของผู้ปกครองเป็นไปอย่างมีคุณธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม หลักธรรมะที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและการเห็นแก่ส่วนรวมถือเป็นแกนหลักในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม ไม่ว่าจะเป็นระบบการปกครองแบบใดก็ตาม เมื่อมีธรรมะเป็นแกนหลักในการตัดสินใจ การกระทำจะได้รับ การยอมรับจากประชาชน และสังคมก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างมั่นคง

หลักประชาธิปไตยเบื้องต้น

ประชาธิปไตยเบื้องต้นเป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนถืออำนาจสูงสุดในการกำหนดทิศทางและการตัดสินใจ คำว่า "ประชาธิปไตย" เกิดจากคำว่า "ประชา" หมายถึงกลุ่มชนหรือประชาชน และ "อธิปไตย" หมายถึงอำนาจที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้น การปกครองแบบประชาธิปไตยจึงสะท้อนถึงการให้สิทธิ เสรีภาพ และโอกาสในการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสังคม (สถาบันปรีดี พนมยงค์, 2564) นอกจากนี้ หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยยังเน้นถึงการที่สมาชิกในสังคมควรได้รับสิทธิและมีหน้าที่ที่สมดุลกันอย่างเท่าเทียม เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข หากประชาชนมีเพียงสิทธิแต่ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบ หรือในทางตรงข้ามหากมีหน้าที่แต่ขาดสิทธิเสรีภาพ ก็จะทำให้สังคมขาดความสมดุลและอาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันได้

การสร้างสมดุลนี้ต้องการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและในขณะเดียวกันต้องมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำที่ส่งผลต่อสังคมส่วนรวม สังคมที่มีประชาธิปไตยที่แท้จริงจะส่งเสริมให้เกิดการเคารพความคิดเห็นที่หลากหลายและให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมในการเข้าถึงข้อมูลและการตัดสินใจ การมีสิทธิและหน้าที่ ที่สมดุลจะช่วยสร้างรากฐานของสังคมที่เข้มแข็งและมีเสถียรภาพ

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยตามแนวคิดวิชาการนั้นประกอบด้วยหลักการหลายประการที่ได้รับการตีความและอธิบายในหลายมุมมอง นักวิชาการได้สรุปหลักการสำคัญของประชาธิปไตยออกเป็นหลายด้าน (วิสุทธิ์ โปธิแทน, 2550) ดังต่อไปนี้

1. อำนาจอธิปไตยของประชาชน

ประชาชนถืออำนาจสูงสุดในการปกครองและสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางของประเทศ ซึ่งแสดงถึงการเป็นเจ้าของอำนาจที่แท้จริงและมีสิทธิเข้าร่วมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันและอนาคตของประเทศ

2. สิทธิในการรวมกลุ่มทางการเมือง

ระบบประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถรวมกลุ่มกันเพื่อแสดงออกและแสวงหาการสนับสนุนตามเป้าหมายของกลุ่ม โดยเฉพาะในด้านการเมือง การรวมตัวเป็นกลุ่มและพรรคการเมืองเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ประชาชนสามารถส่งเสียงสะท้อนความต้องการของตนสู่ระบบการปกครองได้อย่างชัดเจน

3. สิทธิเสรีภาพ

เสรีภาพในการเลือกและการตัดสินใจเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในระบบประชาธิปไตย ประชาชนควรได้รับโอกาสในการเลือกทางเดินชีวิตและการแสดงความคิดเห็นภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย การที่ประชาชนสามารถเลือกโดยเสรีและมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นช่วยให้เกิดความหลากหลายทางความคิด ซึ่งเป็น การสนับสนุนสังคมที่มีความคิดสร้างสรรค์และเคารพสิทธิมนุษยชน

4. ความเสมอภาค

ในระบบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนควรได้รับสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน โดยไม่แบ่งแยกตามเชื้อชาติ เพศ ศาสนา หรือสถานภาพทางสังคม หลักการความเสมอภาคนี้สะท้อนถึงการให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสร้างความมั่นใจว่าทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสที่เป็นธรรมในสังคม

5. ภารตภาพและการเคารพเหตุผล

ระบบประชาธิปไตยสนับสนุนให้ประชาชนสามารถปกครองตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ในสังคมและการเมืองได้อย่างสันติ นอกจากนี้การเคารพและใช้เหตุผลในการตัดสินใจยังเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือร่วมใจกันในสังคม เมื่อทุกฝ่ายมีความเคารพต่อกันและใช้เหตุผลในการดำเนินกิจกรรม จะช่วยสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนให้สังคมเติบโตไปในทิศทางที่ดีและเจริญก้าวหน้า

สรุปได้ว่า หลักการสำคัญของประชาธิปไตยประกอบด้วยทำให้ประชาชนมีอำนาจสูงสุด ในการกำหนดทิศทางของประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมผ่านการแสดงความคิดเห็น และการเลือกตั้งอย่างเสรี ซึ่งเป็นการแสดงถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรมี นอกจากนี้ ประชาธิปไตยยังเน้นความเสมอภาคและภราดรภาพ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกันในสังคม การปกครองในระบอบนี้จึงไม่เพียงสนับสนุนสิทธิเสรีภาพเท่านั้น แต่ยังสร้างความรับผิดชอบในการรักษาความสงบสุขของสังคม ความเสมอภาคในการเข้าถึงโอกาสและทรัพยากร ช่วยส่งเสริมให้ทุกคนสามารถมีบทบาทในการพัฒนาสังคมโดยรวม ขณะที่ภราดรภาพและการใช้เหตุผลร่วมกันเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างความเจริญก้าวหน้าของสังคมโดยรวม

พุทธทาสภิกขุกับธัมมิกสังคมนิยม

แนวคิด “ธัมมิกสังคมนิยม” ที่พุทธทาสภิกขุเสนอในงานเขียนของท่านนั้นสะท้อนถึงการผสมผสานคุณค่าทางการเมืองของประชาธิปไตย สังคมนิยม และการปกครองโดยใช้ธรรมะร่วมกันอย่างสมดุล พุทธทาสภิกขุมองว่าระบบการปกครองที่ดีควรรวมองค์ประกอบทั้งสามนี้ไว้เพื่อสร้างสังคมที่มั่นคง โดยแนวคิดหลักแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ (พิชัย สุขวัฒน์, 2558) ได้แก่

1. ประชาธิปไตยที่ยึดมั่นในสังคมนิยม

การส่งเสริมประโยชน์ส่วนรวมควรยึดหลักศีลธรรมของศาสนาเป็นแกนในการปฏิบัติ โดยแนวคิดนี้เน้นว่าการช่วยเหลือและสนับสนุนสังคมไม่ควรเน้นเพียงแต่ผลประโยชน์ส่วนบุคคล ศาสนาควรมีบทบาทในการกำกับการตัดสินใจของผู้คนเพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างเที่ยงธรรม การใช้ศาสนาเป็นแนวทางจะช่วยลดความเห็นแก่ตัวและส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมที่แท้จริง นอกจากนี้ยังช่วยให้ประชาธิปไตยมีเสถียรภาพ โดยสังคมที่มีประชาธิปไตยตามหลักธรรมจะส่งเสริมให้พลเมืองมีบทบาทในการร่วมมือเพื่อส่วนรวมและช่วยเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

2. สังคมนิยมตามหลักแห่งศีลธรรม

การที่สังคมจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขนั้น ทุกคนต้องปฏิบัติตนด้วยศีลธรรมเพื่อป้องกันการเกิดปัญหาและความขัดแย้ง แนวทางนี้ช่วยให้สังคมมีความมั่นคง เนื่องจากการปฏิบัติตามศีลธรรมจะทำให้เกิดความยุติธรรมและความสุขในสังคม หากสมาชิกทุกคนในสังคมยึดมั่นในหลักศีลธรรม จะส่งผลให้เกิดความสงบสุขโดยรวม หลักธรรมนี้ช่วยให้ผู้คนมีความเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งนำไปสู่ความกลมกลืนและความเป็นปึกแผ่นภายในสังคม ทำให้สมาชิกของสังคมตระหนักถึงความสำคัญของการเสียสละเพื่อส่วนรวมและรักษาความสามัคคีไว้ได้

3. สังคมนิยมที่เป็นมิตรต่อโลก

ทุกสิ่งในธรรมชาติมีการพึ่งพาและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์นี้เป็นสิ่งที่สะท้อนหลักของสังคมนิยม ที่แต่ละองค์ประกอบของธรรมชาติต้องการกันและกันเพื่อความอยู่รอด ไม่มีสิ่งใดสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ธรรมชาติจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ แนวทางนี้ช่วยส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม และรักษาให้เกิดความกลมกลืนระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญ ในการสร้างสังคมที่ยั่งยืนและมีความสมดุลระหว่างการดำเนินชีวิตของมนุษย์และธรรมชาติ

4. ความสำคัญของศีลธรรมในสังคม

ปัญหาส่วนใหญ่ในสังคมเกิดจากการขาดศีลธรรมและความเห็นแก่ตัว การที่คนเราจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีระเบียบและสงบสุข จำเป็นต้องมีศีลธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยศีลธรรมจะช่วยสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคม ลดปัญหาความขัดแย้ง และส่งเสริมให้คนในสังคมปฏิบัติตามหลักการที่ยึดถือคุณธรรมเป็นสำคัญ แนวทางการดำเนินชีวิตโดยมีศีลธรรมเป็นพื้นฐานจะช่วยให้สังคมมีความยั่งยืน ไม่เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมและการเบียดเบียนกัน การรักษาระเบียบและยึดถือหลักการนี้จะช่วยสร้างสังคมที่มีความมั่นคงมีความเป็นธรรมในระยะยาว และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่สมาชิกของสังคม

แนวคิดธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุมีเป้าหมายในการสร้างสังคมที่สงบสุข และสมดุล โดยใช้ธรรมะเป็นแนวทางสำคัญในการปกครองและการดำเนินชีวิตของประชาชน การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้จะทำให้การแก้ปัญหาในสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และยังส่งเสริมให้ระบบประชาธิปไตยมีความมั่นคง สังคมที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานจะมีเสถียรภาพ ประชาชนจะมีคุณธรรมในการใช้ชีวิตและจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมให้เจริญรุ่งเรือง

ประชาธิปไตยตามหลักธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุ

พุทธทาสภิกขุเป็นหนึ่งในนักคิดทางพุทธศาสนาที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและสังคมนิยมที่ยึดถือหลักธรรมะ แนวคิดนี้ถูกเรียกว่า "ธัมมิกสังคมนิยม" ซึ่งเน้นให้เห็นว่าระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพควรดำเนินการโดยการใช้ธรรมะเป็นหลักสำคัญ ไม่ใช่โดยการครอบครองอำนาจหรือความต้องการส่วนตัวที่ขับเคลื่อนด้วยกิเลส พุทธทาสภิกขุได้ชี้ให้เห็นว่า "ประชาธิปไตย" ที่ดำเนินไปโดยอิงจากกิเลสของมนุษย์เพียงอย่างเดียวอาจนำไปสู่ความไม่ยุติธรรมและเกิดปัญหาสังคมได้ในที่สุด เนื่องจากระบบเช่นนี้เอื้อต่อการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและละเลยความเป็นธรรมที่ควร มีต่อผู้อื่น ดังนั้น การนำหลักธัมมิกสังคมนิยมมาปรับใช้จะช่วยสร้างระบบที่ไม่เพียงมีเสถียรภาพ แต่ยังเป็นมิตรต่อสังคมอย่างแท้จริง

พุทธทาสภิกขุได้กล่าวว่า "ประชาธิปไตยที่แท้จริง" ควรยึดถือธรรมะเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการตัดสินใจ เพื่อให้การปกครองนั้นสร้างสังคมที่มีความสงบเรียบร้อยและปราศจากการขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการส่วนตน อัมมิกสังคมนิยมจึงเป็นการประยุกต์หลักธรรมเข้ากับการบริหารการปกครอง โดยทำให้ธรรมะกลายเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดทิศทางและนโยบายในระบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ พุทธทาสภิกขุมองว่าประชาธิปไตยที่ปราศจากธรรมะนั้นนี้อาจถูกครอบงำด้วยอิทธิพลของอำนาจส่วนตนหรือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น การดำเนินนโยบายโดยไม่มีธรรมะมาประกอบอาจส่งผลให้ประชาธิปไตยสูญเสียคุณค่าและตกอยู่ในสถานะที่ทำลายเสรีภาพและความเป็นธรรมในระยะยาว พุทธทาสภิกขุจึงแนะนำให้มีการผสมผสานธรรมะเข้ามาใน ทุกขั้นตอนของการบริหารและการปกครอง ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้สังคมถูกครอบงำด้วยการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนบุคคลจนละเลยคุณธรรม

นอกจากนี้ พุทธทาสภิกขุยังได้กล่าวว่า "เสรีประชาธิปไตย" ควรมีข้อจำกัดใน บางประการ เพื่อป้องกันไม่ให้เสรีภาพถูกใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม ความเสรีควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย แต่ไม่ควรปล่อยให้การใช้อำนาจเกิดขึ้นโดยปราศจากการคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม การใช้เสรีภาพควรมีขอบเขตตามที่หลักธรรมะกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบ พุทธทาสภิกขุจึงเสนอแนวทางการใช้ "เผด็จการด้วยธรรมะ" ในการแก้ไขปัญหาที่ต้องการการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและเด็ดขาด โดยเผด็จการในบริบทนี้ หมายถึง การควบคุมสถานการณ์เพื่อให้สังคมดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ไม่ได้หมายถึงการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนแต่อย่างใด

แนวคิดของ "อัมมิกสังคมนิยม" ที่พุทธทาสภิกขุได้นำเสนอ เป็นการรวมหลักการของประชาธิปไตยเข้ากับสังคมนิยมและการปกครองด้วยธรรมะ ทำให้เกิดแนวทางการปกครองที่มุ่งเน้นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและความเป็นธรรมแก่ทุกคนการปกครองในรูปแบบนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตาและคุณธรรม โดยเห็นว่าหากประชาชนได้รับการอบรมให้มีจิตสำนึกในความดี ความสงบและเสถียรภาพในสังคมจะเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น อัมมิกสังคมนิยมจึงไม่เพียงเป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ปราศจากความขัดแย้ง

ในแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ การสร้างสังคมที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยเสริมความยั่งยืนให้กับประชาธิปไตย และการมีธรรมะเป็นหลักในการปกครองจะช่วยลดความแตกแยกและความขัดแย้งภายในสังคม การใช้ธรรมะเป็นแกนหลักในการดำเนินนโยบายยังส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตใจที่สะอาด มีความเอื้อเฟื้อและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม พุทธทาสภิกขุชี้ว่า

"ธัมมิก" คือการสร้างระบบสังคมที่ปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งจะนำไปสู่การลดปัญหาต่างๆ ในสังคมและป้องกันไม่ให้เกิดการปกครองเกิดการเบียดเบียนไปในทิศทางที่ผิด

การนำแนวคิดประชาธิปไตยที่ใช้ธรรมะเป็นแกนกลางมาใช้ในสังคม นอกจากจะทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยแล้ว ยังส่งเสริมความเป็นระเบียบและควมมีคุณธรรมในหมู่ประชาชน การบริหารที่ยึดธรรมะจะช่วยให้การตัดสินใจในทุกระดับของสังคมเป็นไปอย่างยุติธรรม โดยการผสมผสานแนวคิดนี้เข้ากับประชาธิปไตย พุทธทาสภิกขุมองว่าประชาชนทุกคนในสังคมจะมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแสดงออกและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ การมีธรรมะเป็นแกนหลักยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกันทั้งยังสร้างจิตสำนึกในการปฏิบัติ ตนเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณธรรม

การสร้างความเป็นธรรมและสมดุลในระบบการปกครองนั้น ยังมีบทบาทสำคัญ ในการสร้างเสถียรภาพให้กับสังคม โดยพุทธทาสภิกขุได้เน้นย้ำว่าการใช้ธรรมะเป็นรากฐานของสังคมนั้นไม่เพียงแต่จะทำให้เกิดความสงบสุขและเสถียรภาพ แต่ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในคุณธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปรองดองและเกื้อกูลกัน การปกครองที่อิงหลักธรรมะจะสร้างเสถียรภาพให้กับระบบประชาธิปไตยในระยะยาวและสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งในการพัฒนาสังคม

ในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ แนวทาง "ธัมมิกสังคมนิยม" เป็นตัวอย่างของการผสมผสานระหว่างการใช้ธรรมะแก่ประชาชนกับการมีธรรมะมาเป็นรากฐาน แนวทางนี้จึงเป็นมากกว่าการปกครองแบบประชาธิปไตย เพราะมุ่งหวังให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกที่เอื้อเฟื้อแก่ส่วนรวม การปกครองเช่นนี้จะนำไปสู่สังคมที่เป็นปึกแผ่นและปราศจากความขัดแย้ง เพราะประชาชนทุกคนจะเห็นคุณค่าในสิทธิของตนในขณะที่ตระหนักถึงหน้าที่ที่มีต่อสังคม (สำนักข่าว ที-นิวส์, 2567)

ภายใต้บริบทการทบทวนองค์ความรู้ทางสังคมนั้นนับว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับกรอบการนิยามที่หลากหลาย ทั้งในมิติของการตีความ/การพรรณนาความซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับอคติหรือมุมมองที่แตกต่างกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกันกับการพิจารณาหัวใจสำคัญของธัมมิกสังคมนิยมกับฐานความคิดที่ไม่ได้อิงกับกฎเกณฑ์ทางศาสนา (พุทธ) แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยอมสัมพันธ์กับการขยายความตามปรัชญาพื้นฐานอีกด้วย “สำหรับชื่อ มันอาจจะยาวตามความหมายที่ว่า ประชาธิปไตยแบบสังคมนิยม ที่เป็นธัมมิกะ แล้วก็ดำเนินงานโดยวิธีเผด็จการ ถ้าจะพูดให้สั้นสักหน่อยก็ว่า ธัมมิกสังคมนิยมเผด็จการ ประเทศเล็กๆ จะต้องใช้ระบบนี้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าในเวลา นี้...” (ที่มา: ธัมมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ โดย พุทธทาสภิกขุ พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงาน

ฌาปนกิจศพ นางมณฑา หมื่นนิกร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ 13 ธันวาคม 2518 <https://prachatai.com/journal/2011/05/35144>)

ในบทสรุปนี้ แนวคิดประชาธิปไตยตามหลักธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุ เป็นการประยุกต์ธรรมะเข้ากับประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดการปกครองที่ยุติธรรมและสงบสุข การมีธรรมะเป็นพื้นฐานในการปกครองช่วยลดการเกิดกิเลสในจิตใจ ทำให้ประชาชนสามารถใช้เสรีภาพ และอำนาจของตนในการพัฒนาสังคมอย่างมีคุณธรรม การปกครองในลักษณะนี้จะช่วยให้ประชาธิปไตยในสังคมไทยมีเสถียรภาพ และมีศักยภาพในการพัฒนาต่อไปในทิศทางที่สร้างสรรค์

บทสรุป

แนวคิดประชาธิปไตยตามหลัก “ธัมมิกสังคมนิยม” ที่พุทธทาสภิกขุนำเสนอเน้นการสร้างสังคมที่มีธรรมะเป็นพื้นฐานสำคัญในการปกครอง และการพัฒนาสังคมแนวคิดนี้มุ่งเน้นการใช้ธรรมะเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการปกครองถูกครอบงำโดยความเห็นแก่ตัวหรือกิเลส ซึ่งมักนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมและความขัดแย้งในสังคม พุทธทาสภิกขุมองว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริงควรส่งเสริมความเสมอภาคและการเห็นแก่ส่วนรวม โดยประชาชนทุกคนได้รับสิทธิและหน้าที่ที่เท่าเทียมกัน ทั้งยังสนับสนุนให้เกิดความเอื้อเฟื้อและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคม การผสมผสานระหว่างแนวทางประชาธิปไตยและธรรมะทำให้สังคมไม่เพียงมีสิทธิเสรีภาพ แต่ยังเต็มไปด้วยการเคารพและความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการนี้สอดคล้องกับคุณค่าที่เป็นสากล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกสังคมที่ต้องการความสามัคคีและความสงบสุข แนวทางธัมมิกสังคมนิยม ยังช่วยเสริมให้ประชาธิปไตยมีความยั่งยืนและสมดุล เพราะธรรมะทำหน้าที่เป็นหลักการที่ช่วยลดการเบียดเบียนของอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว อีกทั้งยังส่งเสริมความยุติธรรมและความเป็นธรรมในทุกระดับของสังคม

ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยที่ยึดหลักธัมมิกสังคมนิยมของพุทธทาสภิกขุจึงถือเป็นแนวทางปกครองที่เน้นความเป็นธรรม คุณธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล นอกจากนี้ แนวทางนี้ยังช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบและ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี การสร้างสังคมที่มีธรรมะเป็นรากฐานจะช่วยให้ประชาธิปไตย มีเสถียรภาพและพัฒนาต่อไปในทิศทางที่ส่งเสริมความสุขและความสงบในระยะยาวในภาพรวม แนวคิดประชาธิปไตยตามหลักธัมมิกสังคมนิยม จึงเป็นทางเลือกที่มุ่งสร้างสังคมที่มีความยั่งยืน มั่นคง และสันติสุขอย่างแท้จริง การผสมผสานธรรมะเข้ากับระบบการปกครองนี้ยังเป็นการส่งเสริมความเป็นเอกภาพในสังคม และสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้แก่ประชาธิปไตย ที่สามารถดำรงอยู่ได้ในทุกยุคทุกสมัย

เอกสารอ้างอิง

- ประเทศไทยออนไลน์. (2554). *ธัมมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ โดย พุทธทาสภิกขุ พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพ นางมณฑา หมื่นนิกร ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันเสาร์ที่ 13 ธันวาคม 2518*. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://prachatai.com/journal/2011/05/35144>.
- พิชัย สุขวุ่น. (2558). บทวิจารณ์หนังสือธัมมิกสังคมนิยม. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 2(1), 181-188.
- พระอุดมปัญญาภรณ์. (2565). *พระพุทธศาสนากับประชาธิปไตย*. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(2), 222-230.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2550). *ธัมมิกประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2553). *การเมืองการปกครองของไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขปรับปรุง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิสุทธิ โปธิแทน. (2550). *แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการและราชกิจจานุเบกษา.
- สถาบันปริดี พนมยงค์. (2564). *ประชาธิปไตยเบื้องต้นสำหรับสามัญชน*. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://pridi.or.th/th/content/2021/09/831>
- สำนักข่าว ที-นิวส์. (2567). *ประชาธิปไตยตามใจกู!! พุทธทาสวิจารณ์: สังคมระส่ำระสายเพราะ "ประชาธิปไตยตามใจกิเลส" ถึงเวลาแล้วที่จะต้อง "เผด็จการด้วยธรรมะ"!!*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://www.tnews.co.th/variety/313508>

